

Annotation

The problem of the return of the cultural valuables from Germany to Ukraine after World War II has been shown. The main periods of restitution and their features has been researched. The cardinal achievements and obstacles of Ukrainian authorities according to restitution has been analyzed.

Key words: World War II, cultural valuables, restitution, collection.

УДК 94:004.73(479.22) «19/20»

Оксана Прохоренко

**ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ, ЯК ФАКТОР
СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ГРУЗІЇ:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА РУБЕЖІ ХХ-ХХІ СТ.**

У статті висвітлено та проаналізовано процес лібералізації інформаційного простору та його значення у становленні громадянського суспільства в Грузії на рубежі ХХ-ХХІ століття. Підтверджено думку, про те, що формування громадянського суспільства неможливе без свободи слова та друку, волевиявлення та лібералізації інформаційного простору.

Ключові слова: лібералізація, інформаційний простір, інформаційне суспільство, громадянське суспільство, Грузія.

У розвинених країнах сфера інформаційно-комунікаційних технологій виступає запорукою соціального, економічного, політичного, культурного та державотворчого розвитку та благополуччя.

Розвал Радянського союзу та зміна колишнього режиму, курс на побудову демократичного громадянського суспільства — означає появу нових пріоритетів, цінностей та еталонів. Стала очевидною необхідність кардинальної трансформації всієї системи суспільства.

Духовна сфера громадянського суспільства передбачає свободу слова, друку, інформаційний плюралізм, свободу волевиявлення та ідеологічного спрямування.

Сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології мають вирішальний вплив на зміни, які відбуваються в соціальній структурі суспільства, економіці, розвитку інститутів демократії, істотно змінюючи не тільки виробництво продуктів і послуг, але й реалізацію членами суспільства своїх громадянських прав [3; с.214].

Визначенню базових понять, що характеризують інформаційний простір та інформаційне суспільство в цілому, присвячений ряд робіт зарубіжних авторів. Серед них слід зазначити роботи Д. Белла, Е. Тоффлера, Й. Масуди, Дж. Гелбрейта, М. Маклюена, М. Кастельса, Ф. Уебстера.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі узагальнення наукового доробку, висвітлити та проаналізувати процес становлення та розвитку інформаційного суспільства Грузії в ХХІ ст.

Основними функціями, що нині виконує інформаційний простір, є: інтегруюча - об'єднує в єдине просторово-комунікативне і соціокультурне середовище різні види економічної діяльності; *комунікативна*- створюється особливе середовище транскордонної, інтерактивної і мобільної комунікації різних суб'єктів економічної діяльності, у рамках якої вони здійснюють інформаційний обмін; *актуалізуюча*- в інформаційному просторі здійснюється актуалізація інтересів різних суб'єктів діяльності шляхом реалізації ними інформаційної політики; *геополітична* - формуються власні ресурси і змінюється значущість традиційних ресурсів, створюючи нове середовище геополітичних відносин і конкуренції; соціальна - інформаційний простір трансформує суспільство і змінює характер та зміст соціально-політичних відносин у всіх сферах: політиці, культурі, науці, релігії тощо.

Інформаційним простором вважається сукупність:

- банків даних і баз даних;
- технологій їх супроводу та використання;
- інформаційних телекомунікаційних систем, що функціонують на основі загальних принципів й забезпечують інформаційну взаємодію організацій та громадян, а також задоволення їх інформаційних потреб.

Основними компонентами *інформаційного простору* є:

- інформаційні ресурси;
- засоби інформаційної взаємодії;
- інформаційна інфраструктура.

Авторство терміну «інформаційне суспільство» сьогодні достатньо спірне, але майже усі дослідники згодні з тим, що воно народилося в межах Японії, як головний конструкт локального технологічного розвитку, що було підтверджено доповіддю професора Токійського технологічного інституту Ю.Хаяші та наукових доповідей і звітів японському уряду, де були змальовані контури інформаційного суспільства. Інші дослідники датують

появу терміну дещо раніше, акцентуючи увагу на тому, що фактично одночасно було введено в науковий оборот термін «інформаційне суспільство» на початку 60-х років Ф. Махлупом у США і Т.Умесао в Японії, поклавши тим самим початок теорії за цією назвою» [6; с.58].

Доктор політичних наук Бебик В. М. у статті «Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації» зазначає, що «під інформаційним суспільством потрібно розуміти сучасне суспільство з високим рівнем розвитку інформаційної культури (створення, переробки та використання інформації), яке характеризується здатністю якісно продукувати всю необхідну для життєдіяльності суспільства інформацію, наявністю розвиненої інформаційної інфраструктури суспільства, високим рівнем доступності всіх членів суспільства необхідної інформації та великою часткою працездатного населення, що працює в інформаційному секторі економіки» [1; с.41].

Цікавою є думка Гурковського В. І., який вважає, що напевно, якщо йдеться про нову стадію розвитку суспільства, її доцільно визначати на основі аналізу зміни продуктивних сил і виробничих відносин. З цього погляду інформаційне суспільство можна було б розглядати як суспільство, в якому основним предметом праці переважної більшості людей стають інформація й знання, тобто інформаційні ресурси, знаряддям праці – комп'ютерна техніка, засобами – інформаційні технології. У розвинутих країнах уже сьогодні існуючі суспільні відносини багато в чому визначаються саме цією обставиною. Відповідно і економіка суспільства орієнтована на виробництво, насамперед, продуктів інформаційної, інтелектуальної діяльності, що пов'язані із виробленням нової інформації і нових знань, з перетворенням їх у стан, зручний для використання іншими людьми, та продажем цих продуктів як товару» [5; с.184–185].

У світовій та вітчизняній історичній науковій літературі останніх років затвердився термін "пострадянський простір". Це не просто зручний і політично нейтральний термін для позначення території колишнього СРСР і всіх явищ та процесів, які тут відбуваються, насамперед особлива соціальна і політична реальність, суперечлива цілісність котрої зумовлена і спільністю (часто багатовіковою) попереднього розвитку народів, що її становлять, і особливо спільністю радянського соціалістичного етапу їхньої історії.

До однієї з держав "пострадянського простору" належить Грузія, яка як і більшість держав колишнього Радянського Союзу у 1991 р. оголосила про державний суверенітет Грузії.

Грузія – невелика держава на Кавказі. Територією в 9 разів менша за Україну – 69700 км². З населенням близько 4,45 млн. осіб, з яких у містах та містечках живе близько 2,35 млн. осіб, у селах – 2,1 млн.

Потрібно зазначити, що ще 10 років тому, напередодні виборів 2004 р., Грузія була напівзруйнованою державою, з глибокою економічною, політичною, соціальною та фінансовою кризою.

Як і в Україні, глибину та всеосяжність кризи підтвердила Революція Троянд у листопаді-грудні 2003 р. На президентських виборах 2004 р. понад 96% грузинських громадян підтримали реформатора Михайла Саакашвілі.

Новообраний президент, звичайно, мав вибір: або продовжувати згадані вище «традиції державотворення» або зробити спробу збудувати нову країну. Протягом кількох наступних років нова урядова команда провела справді глибокі та ефективні демократичні перетворення.

Відсутність формалізму в діяльності державного бюрократичного апарату Грузії, його динамічність, підкреслював і зовнішній вигляд працівників. Наприклад, свобода самовияву була навіть у зовнішньому вигляді чиновників – джинси та футболка, адже важливим був професійний рівень, а не зовнішній вигляд. Грузинський народ сформулював суспільний запит на зміни, влада почула.

Ідею майбутньої Грузії Саакашвілі визначав наступним чином: «Прагну разом з народом зробити з перетвореної в бананову республіку Грузії сучасну державу європейського зразка... [7].

Президент Грузії Саакашвілі визнавав, що зразком організації суспільства для Грузії були США. «Америка для Грузії – це не лише держава, але й ідея... Америка – єдина держава, до якої можна звернутися не лише тому, що вона сильна й має найпотужніші в світі збройні сили, але й тому, що це країна, краще якої ніхто в світі не зумів втілити ідею свободи...», - заявляв М.Саакашвілі під час перебування у США в лютому 2012 р. [7].

Отже, віра в потенціал та успіх власної держави значно випереджає реальні тодішні можливості Грузії, прискорювала зміни. Перш за все особиста та економічна. Дебюрократизація, приватизація та лібералізація.

Протягом 2004-2007 років у Грузії було проведено мінімум 79 реформ! Такої кількості реформ одночасно до цього не проводила жодна держава

світу. Реформування супроводжувалося масштабною інформаційною кампанією. Влада вважала принципово необхідним по можливості пояснити громадянам мету і суть реформ. А також зарядити їх енергією на швидкі темпи, підняти дух творення в грузинах.

Михайло Саакашвілі усвідомлював, що лише вільна людина здатна на великі справи, що відчуття особистої свободи є важливим чинником економічного успіху країни: «Справжні реформи звільняють внутрішню енергію. А внутрішня енергія звільняється лише тоді, коли людина сама собою керує, а не тоді, коли нею керують. Без цього не буде успіху...». Додає емоцій Вато Лежава: «В реформи потрібно вірити – це дає сили та певне нахабство...» Більш раціональний у підході до реформування Каха Бендুকідзе: «В ідеалі потрібно здійснювати всі реформи, в гіршому випадку – хоча б одну з них. А в реальності потрібно займатися тими реформами, які можна втілити...»[7].

Як вже зазначалося, сьогодні, Грузія зробила надзвичайно вагомий реформаторський крок майже в усіх галузях суспільного життя, вийшовши на більш передові позиції демократизації та побудови громадянського суспільства, що відрізняє її від низки інших держав "пострадянського простору".

2013 р. став роком свободи ЗМІ в Грузії. Країна поліпшила своє становище у світових рейтингах і передвиборча кампанія в 2013р. пройшла у вільному і конкурентному медіа-середовищі.

Потрібно зазначити, що за індексом свободи преси, який встановлює організація Репортери без кордонів, Грузія знаходиться на 100-му місці, замість 104-го місця в 2012 р. [8]. А за даними Фрідом Хаус, країна є «в числі напіввільних країн, на 3 бали та 15 ступенями поліпшила рейтингі займає 96 місце (серед 195 країн) [9].

Основою формування інформаційного суспільства є розвиток комп'ютерних, інформаційних і телекомунікаційних технологій, а масова комунікація набуває глобального характеру, на рух інформаційних потоків уже не впливають істотно державні кордони, а спроби обмежити вільне поширення інформації лише шкодить тій стороні, яка прагне здійснити такі обмеження. [3; с. 215].

На сьогодні в Грузії снують до 70 теле та радіо компаній, до 200 друкованих ЗМІ. Телебачення знову залишається основним джерелом отримання інформації [9, vol. 18]. Згідно за результатами соціологічних

опитувань 2013 року, 86% населення отримує інформацію про політичні та поточні події через телебачення, а 4% - через Інтернет [9, vol. 18].

Як наголошується в доповіді Передвиборчій місії ОБСЄ, на виборах 2013 року: «медіа-простір вважається менш поляризованим, ніж під час парламентських виборів 2012 р. Вважається, що журналісти всеосяжно висвітлюють основні політичні події [10].

Національні телебачення залишаються основним джерелом інформації для великої частини виборців. Друковані ЗМІ пропонують більш широкий спектр думок, однак їх вплив слабке, відбувається поступова заміна друкованих ЗМІ онлайн медіа-засобами» [11].

Основними рисами інформаційного суспільства вважаються:

- створення глобального інформаційного простору;
- збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни;
- поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, подолання інформаційної нерівності (бідності), прогресуюче задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах [4; с. 3].

В Грузії парламентом було внесено зміни в законі про мовлення, які забороняють зареєстрованим в офшорних зонах компаніям володіти ліцензіями мовників, а також передбачають прозорість доходів [12]. Це було важливим кроком на шляху забезпечення прозорості медіа-власників.

До того ж у червні 2012 р. були прийняті зміни про задіяно принципи Must carry і Must offer, що дозволило телеглядачеві в передвиборний період приймати всі ліцензовані телеканали допомогою приватних кабельних мереж. Серед них були такі опозиційні канали, якими на той етап були «Дев'ятий канал», «Маестро», «Кавкасія» [13]. На тлі існуючої медіа-поляризації, таке рішення збільшило медіа-різноманіття в країні дозволило телеглядачеві вислуховувати опозиційне бачення подій в передвиборний період. Існуюче в той період медіа-різноманіття добре відображено в моніторингу, проведеного в рамках проекту «Професійні медіа для виборів», які були профінансовані Євросоюзом та Програмою розвитку ООН [14].

Взимку 2013 року Парламент затвердив законодавчі змінив закони про мовлення. Зміни передбачають заміну діючої Ради піклувальників та його укомплектування за новими правилами з 1 січня 2014 року. Згідно з новими

правилами, президент не братиме участі у процесі у комплектування Ради піклувальників, в рамках якого він мав прерогатив у подання кандидатів

Протягом минулих 10 років викликом було також і впровадження елементів саморегулювання серед медіа-засобів, які повинні були збалансувати існуючий в Грузії в цьому напрямку законодавчий лібералізм.

У 2005 році в Грузії було створено першу Медіа-раду. Комюніке підписали 9 національних і 11 регіональних медіа-суб'єктів. Засновниками Медіа-ради були телекомпанії: «Руставі-2», «Мзе», «Імеді», «202», «Громадське телебачення», газети: «24Сааті», «Месінджері», журнал «Тавісуплеба». Регіональні медіа: «Батумелебі», «PS», «Ахали газети», радіо «Дзвелі Калака», «Гурія ньюс», «Голос Кахеті», «Спектр», «мтаваров», «Чеми Харагаулі», «Зугдіді», Ланчхутіплюс». Неурядові організації: «Кавказький інститут», «Інститут свободи», «Асоціація молодих юристів Грузії» [15].

Здебільшого, суспільство вважається інформаційним, якщо:

1. будь-хто, будь-де й у будь-який час можуть одержати за відповідну плату чи безкоштовно на основі систем зв'язку будь-яку інформацію і знання, необхідні для їхньої життєдіяльності і рішення особистих і соціально значущих проблем;

2. у суспільстві виробляється, функціонує і доступна будь-якому індивіду, групі чи організації сучасна інформаційна технологія;

3. існують розвинені інфраструктури, що забезпечують створення національних інформаційних ресурсів у обсязі, необхідному для підтримки науково-технологічного й соціально-історичного прогресу;

4. відбувається процес прискореної автоматизації й роботизації всіх сфер і галузей виробництва та керування;

5. здійснюються радикальні зміни соціальних структур, наслідком яких є розширення сфери інформаційної діяльності та послуг [5; с.185–186].

Процес інформатизації являє собою сукупність організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства. Даний результат приходить за допомогою створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, що побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки. Інформаційне суспільство, – це перш за все креатив, інноваційне та нетипове мислення, нові технології, які

вже заповнили увесь цивілізований світ. Не відстає у цьому напрямку і наша держава, готуючи висококваліфікованих спеціалістів у сфері ІТ-технологій та економічної кібернетики» [2; с. 173].

Згідно з доповідями про свободу Інтернету за 2012- 2013 рр. 49, Грузія входить в число тих країн, де Інтернет є вільним [16].

У 2013 році Грузія перебувала на 12-му місці в світі з цієї точки зору [16].

Адже, технологічними основами інформаційного суспільства є розвиток інформаційних технологій і засобів комунікації. Правовими основами інформаційного суспільства є закони та нормативні акти, що регламентують права членів суспільства на доступ до інформаційних ресурсів, технологій, телекомунікацій, захист інтелектуальної власності, недоторканність особистого життя, свободу слова, інформаційну безпеку [3; с. 216].

Потрібно зауважити, що за даними організації «Міжнародна прозорість - Грузія», «Інтернет в Грузії, фактично, вільний від цензури з боку уряду вільним [17].

Не зустрічаються факти блокування онлайн-сервісів та аплікацій. Моніторинг Google про трафік його споживання в Грузії показує, що надоступне має обмежень.

Нині в Грузії серед засуджених немає блогерів або онлайн-активістів. Інциденту зв'язку опублікуванням в Інтернеті дечого мав місце в 2009 році, коли кілька людей були допитані у зв'язку з опублікуванням на YouTube іронічних відео відносно Патріарха Грузії.

Протягом останніх декількох років обмежений доступ до Інтернету був зафіксований єдиний раз: місце важителька в травні 2011 р. при пошуку металобрухту в землі пошкодила телекомунікаційний кабель, що з'єднує Грузію і Вірменію, в зв'язку з чим, на великій частині території Грузії доступ до Інтернету було обмежений тимчасово.

Отже, в Грузії за останні десятиліття пройшов процес лібералізації інформаційного простору та інформаційного суспільства, як складової громадянського суспільства в якому головними стають демократія, свобода слова, друку, мас-медіа, знання та інформації, що, на сьогодні, є стратегічною метою провідних держав світу.

1. Бебик В. М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації / В. М. Бебик // Інформація і право. – 2011. – № 1. – С. 41–49.
2. Басюр І. О. Інформаційне суспільство: процес формування на теренах України // Інформаційне суспільство і держава : проблеми взаємодії на сучасному етапі : зб. наук. ст. та тез наук. повід. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф, м. Харків, 26 жовтн. 2012 р. — Харків, 2012. — С. 173—174.
3. Гриценко О. Природа інформаційного суспільства та розвиток світового ринку мас-медіа / О. Гриценко // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 32. – С. 214–222.
4. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, Ожеван О. А., Гнатюк С. Л. – К. : НІСД, 2010. – 64 с.
5. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: навчальний посібник / Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. – К.: КНТ, 2006. – 280 с. – (Серія: Національна і міжнародна безпека).
6. Мельник О. Л. Інформаційне суспільство та суспільство знань – становлення та розвиток понять / О. Л. Мельник // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. Праць. – 2007. – № 2(20). – С. 57–60.
7. <http://www.forbes.ru/ekonomika-column/vlast/67978-uroki-liberalnyh-reform-v-gruzii>
8. <http://en.rsf.org/press-freedom-index>
9. http://www.ndi.org/files/NDI-Georgia-September-2013-survey-Issues_ENG_vf.pdf
10. <http://www.osce.org/odihr/elections/107052>
11. <http://www.mediamonitor.ge/en/>
12. <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=23324>
13. <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=24940>
14. <http://www.mediamonitor.ge/en/>
15. <http://www.media.ge/ge/portal/articles/7200/>
16. <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2013>
17. TI Georgia - The State of the Internet - Feb 2013

Аннотація

Либерализация информационного пространства, как фактор становления гражданского общества в Грузии: реальность и перспективы на рубеже XX-XXI вв.

В статье освещен и проанализирован процесс либерализации информационного пространства и его значение в становлении гражданского общества в Грузии на рубеже XX-XXI вв. Подтверждено мнение о том, что формирование гражданского общества невозможно без свободы слова и печати, волеизлияния и либерализации информационного пространства.

Ключевые слова: либерализация, информационное пространство, информационное общество, гражданское общество, Грузия.

Annotation

Liberalization of information space as a factor in the development of civil society in Georgia: reality and prospects at the XX-XXI centuries.

The article analyzed the process of liberalization of information space and its importance in the formation of civil society in Georgia at the turn of the twenty-first century. Confirmed the view that the formation of a civil society is impossible without freedom, liberty of speech and the press, expression of the will and the liberalization of the information space.

Keywords: liberalization, information space, information society, civil society, Georgia.

ІСТОРИЧНА ДУМКА**УДК - 338.48 - 53:331****Ірина Дзюбленко****(Київ)****ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ У СВІТІ:
ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА**

У статті розглядаються історичні аспекти становлення ділового туризму у світі від стародавніх часів до XXI століття. Розкриваються основні етапи його еволюції від зародження ділових подорожей до утвердження ділового туризму як окремого напрямку сучасного туризму.

Ключові слова: діловий туризм, ділові відносини, ділові подорожі, купці, мандрівники, торгівельний шлях, конференції, семінари, виставки, конгреси, інтенсив-тури.

Останнім часом широкого поширення у світі набув діловий туризм як один з напрямків сучасного туризму, який відіграє важливу роль у підвищенні рейтингу будь-якої країни. Дослідження розвитку цього виду туризму є актуальним, адже на сьогоднішній день це одна з самих високоприбуткових галузей світової індустрії. У світі щорічно здійснюється більше 100 млн. бізнес-турів [2, с. 132-140], з них індивідуальних ділових поїздок – 70,8%, відвідування конференцій і семінарів – 12,6%, виставок – 10,9%, конгресів – 3,3%, інтенсив-турів – 2,4% [12, с.55].

У дослідженнях багатьох економістів, соціологів, географів, істориків розкриваються перспективи, стратегії, динаміка та сучасні тенденції розвитку сучасного ділового туризму. Такі дослідження проводять С.І. Нікітенко, М.П. Мальська, А.Ю. Александрова, С.П. Кузик, Н.А. Дехтяр, Г.А. Папірян, Т.В. Петрова, Н.В. Титова, І.Г. Пандяк, однак проблематика історії зародження ділового туризму у світі й досі повністю не розкрита.

У статті ставиться завдання прослідкувати історичну ретроспективу становлення ділового туризму у світі з найдавніших часів і до сьогодення.